

ГЛОБАЛЛАШУВ ЖАРАЁНИДА МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АСРАШ МАСАЛАЛАРИ.

Ф.Рахманкулов

Термиз давлат педагогика институти

Фалсафа ва маънавият асослари

Кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7148097>

ARTICLE INFO

Received: 30th September 2022

Accepted: 03rd October 2022

Online: 05th October 2022

KEY WORDS

глобаллашув,
консерватизм, миллий
ўзликни англаш

ABSTRACT

Ушбу мақола глобаллашув жараёни ҳақида унинг ҳозирги кундаги тез суратлар билан ривожланиб бораётганлиги ҳақида, шунингдек глобаллашув жараёнида миллий ўзликни англаш масалари кўриб чиқилди. Муаллиф глобаллашув жараёнида миллий ўзликни англаш, миллий урф одатлармиз ва қадриятларимизни сақлаб қолиш каби ёндашувларни умумлаштиришга ҳаракат қилди.

Агар инсоният ривожланишини тасаввур қилсак, унда халқлар, давлатлар, маданиятларнинг босқичма-босқич яқинлашуви мавжудлигини кўришимиз мумкин. Илгари, дунёнинг алоҳида мамлакатлари ва халқлари бир-бирдан ажралиб турарди. Энди улар яқин алоқаларга киришиб - уларнинг барчаси ўзаро алоқалар, ўзаро боғлиқлик шароитида яшамоқда. Давлатлар ва халқлар ўртасидаги сиёсий, маданий, иқтисодий ва бошқа муносабатларни тартибга солувчи турли хил халқаро ва минтақавий ташкилотлар ва муассасалар мавжуд.

Ривожланаётган глобаллашув тизими жуда мураккаб ва хилма-хилдир. Ушбу жараёнга ўзларининг миллий маданияти ва урф-одатлари, ўзларининг диний ғоялари ва эътиқодларига эга бўлган ривожланишнинг турли даражаларидаги халқлар ва давлатлар киради. Буларнинг барчаси инсоният ҳали англамаган ва янги ҳақиқатларга мувофиқ ҳал қилишни ўрганмаган

кўплаб янги муаммоларни келтириб чиқаради. Глобаллашув жараёнининг тадқиқотчилари бугунги кунга келиб интеграция масалалари ҳақида ҳаддан ташқари кўп қизиқиб ўрганаётганликларини кўришимиз мумкин. Шунинг унутмаслигимиз керакки интеграция жараёнларининг мураккаб ва зиддиятли томонлари мавжуд. Масалан, Европа Иттифоқи, турли масалалар бўйича умумий ҳаракатларни мувофиқлаштириётган бўлсада, ҳали Европа халқларининг ҳақиқий интеграциялашганлиги тўғрисида гувоҳлик бермайди. Бунга французлар, недерландлар ва Европа Иттифоқининг баъзи бошқа аъзолари томонидан рад этилган Европа конституцияси ҳали қабул қилинмаганлигини айтиш kifоя. Бу конфедерация бўладими ёки бошқа бирон бир тузилмами буни англаш қийин. Европа Иттифоқининг сиёсий фуқаролиги муаммоси ҳам ҳал қилинмаган. Немислар, французлар, италияликлар йўқ бўлиб кетадими ва уларнинг ўрнига янги европаликлар

пайдо бўладими? Ушбу янги жамиятнинг идеаллари, кадриятлари, меъёрлари қандай бўлади? Улар ҳамма нарсани умумий қилиб ташлайдиларми? Умуман олганда, Европа Иттифоқи халқларнинг бирлашмаси эмас, балки давлатларнинг бирлашмасидир.

Агар французлар, немислар ва европанинг бошқа халқлари ўрнига баъзи европаликлар пайдо бўлса, унда француз, немис, испан ва бошқа европа халқларининг маданияти йўқ бўлиб кетиши керак. Агар ушбу жараён Европа қитъасини қамраб олса унда бу жараён бошқа Қитъаларга давлатларга, халқлар ва миллатларга ҳам салбий таъсир кўрсатиши аниқ.

Ватанпарварлик тарихий хотира билан боғлиқ тушунчадир. Агар глобаллашув даврида миллий чегаралар ва миллий давлатлар йўқ бўлиб кетса, ватанпарварлик, яъни Ватанга муҳаббат туйғуси, урф-одатлар ва кадриятларга содиқлик ҳам йўқолади. Баъзи тадқиқотчилар ватанпарварликни рад этишади, бошқалари, аксинча, уни ҳимоя қилишади. Бизнинг фикримизча, ватанпарварлик тарафдорлари ҳақ. Чунки ўзлигимизнинг этник идентификаторини сақлаб қолиш учун биз маданиятимизни ҳимоя қилишимиз ва такомиллаштиришимиз керак. Ватанпарварликни миллий ўзига хосликсиз тасаввур этиб бўлмайди. Замонавий америкалик тадқиқотчи С. Хантингтон “Биз киммиз?” номли асарида “ўзига хослик, яъни ўз-ўзини англаш нафақат шахсга, балки ижтимоий гуруҳлар ва халқларга ҳам хосдир”, деб ёзади.

Ватанпарварлик интернациялашувни, бошқа халқларни, уларнинг маданий

қадриятларини ҳурмат қилишини истисно этмайди. Аммо ватанпарварлик космополитизмни рад этади. Шунини алоҳида таъкидлаш керакки глобаллашувнинг энг ашаддий тарафдорлари Ғарб мамлакатлари ҳам ватанпарварликни умуман тарк этмаган. Улар тарихий ўтмишини очиқ танқид қилмайдилар. Бундан ташқари, улар фуқароларнинг ватанпарварлик тарбиясига халақит берадиган кўплаб тарихий фактларни ёритмасликка ҳаракат қилишади.

Бугунги кунда дунёда кўпроқ ғарбликлар ҳукмронлик қилишни хоҳлашади. Бугна мисол қилиб З.Бжезинскийни фикрини келтирсак бўлади. “АҚШ сиёсатининг мақсади, ҳеч қандай асосланмасдан, икки қисмдан иборат бўлиши кераклигини очиқдан-очиқ эълон қилиши бежиз эмас: ҳеч бўлмаганда бир авлод мавжуд бўлган даврга қадар ўзининг устун мавқеини тўлиқ бирлаштириш керак, агар иложи бўлса ундан ҳам узоқроқ муддатга; шунингдек, муқаррар ҳаракатларни юмшата оладиган геосиёсий тузилмани яратиш зарур”.

Юқоридаги фикрлардан кўриниб турибдики, ушбу жараёнга ҳеч қайси бир мамлакатлар ва халқлар рози бўлмайди. Гегемон давлатларнинг ғоялари ва мақсадларини бундай очиқ-ойдин, бепарволик билан қўйиши, жавобни келтириб чиқарди. Уларнинг маданияти ўзига хослигини, миллий ўзига хослигини ҳимоя қилишга, ўз тараққиёти учун энг қулай иқлимни яратишга, ўз жамиятининг тараққиётини таъминлашга қаратилган ушбу реакция ватанпарварликда намоён бўлди.

Айтиш керакки, сўнги йилларда шовинизм ва миллатчилик айбловлари томонидан ватанпарварликни обрўсизлантириш бўйича энг фаол чоралар кўрилган бўлса-да, ватанпарварлик жамиятимизнинг кучли консерватизми тўғрисида сақланиб қолди. Ва бу борада биз нафақат миллатимиз, балки халқаро ҳамжамият учун энг долзарб масалаларни ҳал қилишда, миллатнинг омон қолишига, энг яхши ғояларни сақлаб қолишга қаратилган соғлом консерватизм ҳақида гапиришимиз керак.

Консерватизм тушунчасига алоҳида тўхталадиган бўлсак, консерватизм — ижтимоий ва маданий ҳаётда анъана ва ворислик ғоясига таянувчи хилма-хил ғоявийсиёсий ва маданий оқимлар мажмуи. Тарихда Консерватизм турли шаклларда намоён бўлган, лекин, умуман олганда, мавжуд ва барқарор ижтимоий тизимлар ҳамда меъёрларга мойиллик, инқилоб ва кескин ислохотларни қабул қилмаслик — консерватизмга хос асосий хусусият ҳисобланган. Ижтимоий ўзгаришлар юз бераётган шароитда Консерватизм эски тартибларни қайта тиклаш, бой берилган мавқеларни асл ҳолига қайтариш ва ўтмишни идеаллаштиришда кўринадди. Ушбу термини биринчи бор француз адиби Ф. Шатобриан томонидан қўлланилган ҳамда 18-аср охирида Буюк француз инқилоби даврида аристократия мафкурасини ифодаловчи қарашлар йиғиндисини билдирган. Капитализм қарор топаётган даврда Консерватизм ғарбда либерализм ва социализмга қарши турган.

Ўзбекистонда ҳам ўзбек анъаналарини сақлаган ва ҳимоя қилган консерватизм

мавжуд бўлган. Ҳар қандай жамиятда урф-одат муаммолари мавжуд. Биз фақат ижобий натижа берадиган урф-одатларни танлашимиз ёки халқ учун энг яхши, энг мослашган, ижтимоий йўналтирилган яшаш усулларини танлаган анъаналарни танлашимиз мумкин. Тарихда бизни урф-одатларимизни, қадриятларимизни кўп бора топташга ва ёқ қилишга ҳаракатлар бўлган. Бизнинг халқимизнинг мардлиги, ватанпарварлиги боис ушбу қадрият ва урф-одатларимиз ҳозирги кунгача сақланиб қолган.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, нафақат оддий одамлар, балки илмий даража ва илмий унвонларга эга бўлган одамлар ҳам ҳар доим ҳам замонавий дунёда рўй бераётган жараёнларни чуқур тушунуб англашмайди. Сўнги йилларда Ғарбда бошқа мамлакатлар ва халқларга атайлаб иқтисодийетини издан чиқаришга, уларни барқарорлигини таъминлай олмайдиган йўлга олиб борувчи "иқтисодий қотиллар" деб номланувчи мутаассиб кучлар пайдо бўлди. Ушбу мутаассиб кучларнинг асл мақсад-муддаолари орқасида нисбатан иқтисодийети қолақ бўлган мамлакатларни маданиятини урф-одатлари ва қадриятларини сиқиб чиқариб, уларни ягона халқ ва миллат сифатида ёқ бўлиб кетишига хизмат қилувчи ғоялари намоён бўлмоқда. Бу каби глобаллашув таъсирга тушурувчи маънавий таҳдидларга қарши курашда инсонларда бой маънавий мерос билан тўлдирилган мафкуравий иммунитетни шакллантириш ҳар қачонгидан ҳам муҳимдир.

Ватанпарварлик ёки миллий ўзликни англаш тушунчасининг моҳиятини тушуниш учун ғарбда яшовчи халқлар билан бизнинг миллий ватанпарварлигимизни қиёсий таҳлил қилиш мумкин. Ғарб ватанпарварлиги шундан иборатки, улар қўл остидаги бошқа ҳудудлар назорати остидаги катта макон деб номланган ғояга асосланади. Ғарб мамлакатлари шарқ мамлакатлари устидан доимо гегемонликни ўрнатганлигини тарихдан кўришимиз мумкин. Ғарб халқларининг ватанпарварлигининг туб замирида дунёни бўлиб олиш мақсадлари мавжуд. Масалан 19-асрда Буюк Британия жаҳон ҳақамига айланиши ёки 20-асрда немислар фашизм ғояси орқали немис олий ирқ эканлиги тўғрисидаги ғоясини бутун дунёга илгари сурганлиги ва бошқа кўплаб мисолларни келтиришимиз мумкин.

Бизнинг миллий маданиятимиз эса ғарбникидан тубдан фарқ қилади. Ғарб маданиятидан фарқли ўлароқ, миллий маданиятимиз тубдан бошқача асосларда қурилган. Халқимиз доимо ўзаро ғаъмхўрлик ва меҳрибонлик қилишган, бир-бирларига беғараз ёрдам беришган. Шарқ халқларида фойда, бойлик, эгоизм ва бошқа либерал қадриятлар ҳеч қачон биринчи ўринга қўйилмаган. Ўзбек маданияти - юксак ғоялар ва интилишлар, юксак қадриятлар маданияти ҳисобланган. Ғарбга нисбатан бизда ўзаро меҳр оқибат, уюшқоқлик, меҳмондўстлик, жамоавийлик, катталарга ҳурмат, кичикларга иззат каби эзгу ғояламиз кучлироқ сақланиб келинмоқда.

Ўтган асрларда Ўзбекистоннинг маданий майдони жиддий равишда вайрон қилинган. Ҳозиргача бу жараён бизнинг маънавиятимизга миллий ўзлигимизга таъсир қилмоқда. Мустақилликкача бўлган йиллар давомида тарбия назарияси ва амалиёти ўзига хос қийматдан ва муҳим кўрсатмалардан ҳамда узоқ муддатли асосланган стратегиядан маҳрум бўлган. Ушбу жараёнга Собиқ Иттифоқ мафкуриси кучли таъсир қилган. Мустақиллик йилларида миллий маънавиятимиз ва қадриятларимизни тиклаш, уларни халқ оmmasига етказиш борасида қатор ишлар амалга оширилди.

Бугунги кунга келиб муҳтарам Президентимиз Ш. Мирзиёев томонидан маънавиятимизга, миллий ўзлигимиз ва қадриятларимизни тиклашга қаратилган қатор амалий ишлар амалга оширилмоқда. Маънавият масаласи давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Бунга сабаб глобаллашув жараёни ҳисобланади. Чунки глобаллашув жараёнида миллий маънавият, миллий қадрият ва урф одатлар, миллий ўзлигимиз ёқ бўлиб кетиши мумкин.

Биз очиқ сиёсат юритар эканмиз, ғарбдан турли мадний урф-одат ва қадриятлар ҳам кириб келади. Табиийки, ҳеч ким Ғарб қадриятларини инкор этиш масаласини кўтармайди. Чунки уларда ҳам умуминсоний қадриятлар бўлиши мумкин. Аммо инсон аввало ўз урф-одатлари ва маданий қадриятларига таяниши керак. Фақат шу ҳолатдагина биз миллий ўзлигимизни сақлаб қолишимиз мумкин.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, замонавий дунёда содир бўлаётган

глобаллашув жараёни, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларини - иқтисодий, сиёсий, маданий ва бошқа соҳаларни қамраб олган бўлиб, мазкур манзара мураккаб ва зиддиятли характерга эгадир. Бир томондан, бу объективдир, чунки инсоният ривожланиб бориши билан маданиятлар, цивилизациялар, халқлар ва давлатларнинг интеграция жараёнлари чуқурлашади. Аммо, бошқа томондан, глобаллашув миллий менталитет, миллий ўзига хослик, миллий қадриятлар ва

маданиятларнинг йўқолишига олиб келади. Дунё умумийлашиб, ягоналашиб бормоқда. Аммо глобаллашувнинг салбий оқибатларини тўғирлаш учун барча асослар мавжуд. Ахир одамлар ўзларининг тарихларини ўзлари яратадилар. Инсонлар глобаллашув жараёнининг салбий томонларини рад этишлари ва унга қарши курашишлари даркор. Бунинг учун улар миллий ўзига хослик ва миллий маданиятни сақлаб қолишлари зарур.

References:

1. Ш.Мирзиёев. Қонун устиворлиги ва инсон манфаатлари таъминлаш-юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови.-Т.:Ўзбекистон, 2016.
2. Ш.Мирзиёев. Танқидий таҳлил, қаттиқ тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак.-Т.:2017.
3. Бжезинский, З.Великая шахматная доска.-М., 1998.-С.254
4. Худойбердиев Х. Маънавият, ахлоқий қадрият. -Термиз, 2000.
5. Жуманиёзов Х.С. Нигманова.У.Б. Глобаллашув асослари- Тошкент 2020
6. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-k/konservatizm-uz/>